

OIKEUSTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
JURIDISKA FAKULTETEN
FACULTY OF LAW

Oikeusministeriölle

RE: Luonnos 11.7.2013 Hallituksen esitykseksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta

Otsikossa mainittu hallituksen esitys on tarpeellinen ja tärkeä, ja on jo korkea aika, että siinä ehdotetut muutokset toteutetaan.

Seuraavassa esitettyjen kommenttien ei ole tarkoitus kritisoida esitystä, vaan pelkästään tuoda esiin, että asiat ovat tärkeitä. Esitys on hyvin laadittu. Tämä lausunto jatkaa keskustelua ja täydentää asian valmistelun edellisessä vaiheessa antamaani (1.6.2012) lausuntoa, johon voi tutustua osoitteessa

<https://tuhat.halvi.helsinki.fi/portal/files/22542416/LausuntoOM2012.pdf>.

Syyteoikeuden muutos

Erityisen kannatettava on ehdotus poistaa ns. vakaan tahdon pykälä ja asianomistajarikosluonne seksuaalirikoksista. Näin vakavat rikokset ovat pääsääntöisesti virallisen syytteen alaisia, eikä seksuaalirikosten kohdalla ole syytä tehdä poikkeusta.

Sukupuoliyhteyteen pakottamisen siirtäminen raiskaukseksi

Ehdotus on kannatettava.

Henkilökohtainen käsitykseni on, että nykyaikaista käsitystä seksuaalisesta itsemääräämisoikeudesta vastaisi paremmin siirtyminen raiskauksen perustunnusmerkistössä "vastoin toisen tahtoa" eli suostumuksen vastaisuus -konstruktion. Mutta kuten olen vuoden 2012 lausunnossa perustellut, nykyisenkin raiskauspykälän kanssa voidaan elää.

Toivoisin kuitenkin, että 2 momentissa oleva lisäedellytys "kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan" poistettaisiin. Lisäedellytys periytyy vuoden 1998 uudistusta edeltävältä ajalta ja heijastaa arkaaista käsitystä, että raiskauksen uhrin on puolustauduttava kaikin käytettävissä olevin keinoin, jotta hänet hyväksytään uhriksi. Vain jos hän on *kykenemätön puolustautumaan tai ilmaisemaan tahtoaan* eli siis jotensakin täysin toimintakyvyttömässä tilassa, hänet hyväksytään raiskauksen uhriksi. Ei siis riitä, että sanoo "ei" tai ei uskalla sanoa mitään, vaan pitää olla joko kykenemätön tai väkivallalla uhattuna.

Tämä arkaainen kriteeri on suorastaan vaarallinen. Emme tiedä, miten voimakas sanallinen tai fyysinen puolustautuminen vaikuttaa väkivaltaiseen raiskaajaan. On tapauksia, joissa se voi pelottaa raiskaajan pois ja auttaa uhrin pakenemaan. Mutta voi myös olla, että sellainen puolustautuminen lisää väkivallan voimakkuutta.

Kun raiskauksen perustunnusmerkistönä säilytetään pakottaminen, meidän on argumentoitava, että säännös on EIT:n M.C. v. Bulgaria –standardin ja Istanbulin sopimuksen 36 artiklan vaatimukset täyttävä. Kumpikin lähtee suostumus-konstruktista. On vaikeaa nähdä, että vanhakantainen vaatimus puolustus- ja ilmaisukyvyttömyydestä olisi näiden standardien mukainen.

Törkeä raiskaus

On perusteltua lisätä kvalifiointiperusteisiin uhrin alaikäisyys.

On kuitenkin todettava, että kvalifiointiperusteet kaipaavat laajempaakin uudelleen arviointia. Nyt kvalifioinnissa korostuu käytetyn väkivallan määrä. Olisi tärkeää korostaa myös seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen vakavuutta. Esimerkiksi tekojen lukumäärä ja suunnitelmallisuus vaikuttavat siihen, miten vakavia seurauksia uhrille voi aiheutua. Samoin tekijän ja uhrin läheinen suhde aiheuttaa usein sen, että itsemääräämisoikeuden loukkaus on hyvin vakava ja traumatisoiva.

Tahallisuus ikärajan suhteen

Lapsen suojelua on seksuaalirikosten viimeaikaisissa uudistuksissa tehostettu, mikä on erittäin positiivista. Keskustelussa ei kuitenkaan ole ollut esillä suojaikään liittyvä tahallisuuden arviointi.

Rikosoikeudessa edellytetään lähtökohtaisesti tahallisuuden ulottumista kaikkiin rikoksen tunnusmerkistötekijöihin. Ahvenanmaan aloitteessa (Ahvenanmaan toivomusaloite 11/2010-2011) on ehdotettu huolimattomuusrikoksen sisällyttämistä lainsäädäntöön. Vahvimmat perustelut tähän olisi siltä osin kuin lapsen ikä on lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä tunnusmerkistötekijä. Asia ei kuitenkaan ole noussut lainvalmistelutöissä keskustelun kohteeksi. Lähtökohtana keskustelussa tulisi olla se, että hyväksikäyttö vahingoittaa lasta riippumatta siitä, näyttääkö hän vähän vanhemmalta tai nuoremmalta. Tämä on hyvin tärkeä kysymys varsinkin, kun nuorilla on usein kovat paineet esittää vanhempaa kuin mitä he ovat. Tämä voi johtaa tilanteisiin, jotka ovat nuoren kehitykselle vahingollisia. Aikuisten tulisi käyttäytyä vastuullisesti kaikissa tilanteissa.

Mainittakoon, että Ruotsissa ikärajaa koskevasta tahallisuudesta on erityinen säännös:

Brottsbalken 6:13 § Till ansvar som i detta kapitel är föreskrivet för en gärning som begås mot någon under en viss ålder skall dömas även den som inte insåg men hade skälig anledning att anta att den andra personen inte uppnått den åldern. Lag (2005:90).

Toivoisin vakavaa keskustelua siitä, voisiko suojaikärajan kohdalla riittää rikosoikeudellinen tuottamus.

Seksuaalinen kiusaaminen

Olen pitkään ollut sitä mieltä, että seksuaalisen häirinnän kriminalisoiminen olisi aiheellista.

Seksuaalinen häirintä on kielletty tasa-arvolaisissa ja työturvallisuuslaissa. Ne asettavat työnantajalle velvollisuuksia huolehtia, että tällaista käytöstä ei esiinny. Nämä lait eivät tarjoa mahdollisuutta kohdistaa vaatimuksia suoraan häiritsijään, joka kuitenkin on tilanteessa varsinainen tekijä. Tilanne voi joskus tuntua työnantajan kannalta jopa kohtuuttomalta. Senkin vuoksi kielto rikoslaisissa on tarpeen.

Luonnos hallituksen esitykseksi avaa keskustelun asiasta tervetulleella tavalla. Jatkan tätä keskustelua kiinnittämällä huomiota muutamaan asiaan.

Seksuaalinen häirintä on määritelty tasa-arvolaisissa. Ehdotetun rikoslain pykälän otsikko olisi myös seksuaalinen häirintä, mutta sisältö eri kuin tasa-arvolain määritelmässä. Kannattaa harkita, pitäisikö tästä syystä käyttää eri termejä. Ehdotuksessa ei keskustella siitä, voiko saman termin erilainen määrittely tasa-arvolaisissa ja rikoslaisissa aiheuttaa tulkintaongelmia. Vaihtoehtoinen termi voisi olla seksuaalinen ahdistelu. Jäljempänä tulee esiin, että olen aikaisemmin ehdottanut seksuaalista kiusaamista.

Ehdotetun pykälän teonkuvaus ”Joka koskettelemalla tai muulla siihen vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla tekee toiselle teon, joka on omiaan loukkaamaan tämän seksuaalista itsemääräämisoikeutta...” on saanut vaikutteita mm. Ruotsista. Myös pykälän sijainti seksuaalirikosluvussa on vastaava kuin Ruotsissa. Jos tarkastellaan Ruotsin pykälää tarkemmin, huomataan merkittävä ero:

Brottsbalken 6:10 §: Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år.

Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet. Lag (2005:90).

Maksimirangaistus on Ruotsissa kaksi vuotta vankeutta, kun se Suomen ehdotuksen mukaan on sakkoa. Rangaistusasteikosta voi olla montaa mieltä – jopa minun mielestäni ruotsalaisten uusmoralismi on tässä mennyt vähän liian pitkälle. Asialla on kuitenkin merkittävä seuraus: Luonnoksessa esitettiin suomalaisia esimerkkejä kuten taksinkuljettaja, joka voimallisesti kouri naisasiakkaan rintoja ja haaroväliä. Tällainen tapaus käsiteltäisiin Ruotsissa seksuaalisena häirintänä. Suomen luonnoksessa ehdotetun mukaisesti ne pitäisi edelleen käsitellä pahoinpitelynä (nähdäkseni oikeammin seksuaaliseen tekoon pakottamisena, mutta tällä ei tässä yhteydessä ole merkitystä) edelleenkin, koska seksuaalisen häirinnän (sakkorikos) vakavuusaste ei niihin kuitenkaan riittäisi.

Ehdotetussa pykälässä näyttäisi olevan sisäinen ristiriita. Itse toiminnan kuvaus ”koskettelemalla tai muulla siihen rinnastettavalla tavalla” on suhteellisen epämääräinen, ja sen piiriin voidaan lukea suhteellisen vähäisiäkin tekoja. Pykälän on ajateltu soveltuvan verbaaliseen kiusaamiseen, mutta milloin koskettelu ja puhuminen ovat rinnastettavia tapoja? Kvalifioiva määräytyminen ”on omiaan loukkaamaan seksuaalista itsemääräämisoikeutta” puolestaan tarkoittaa varsin pitkälle menevää loukkausta. Pykäläluonnoksen ajatus on hyvä, mutta on olemassa vaara, että sen tulkinta lähtee hakoteille. Toiselta puolen uhkaa vaara, että kaikenlainen isällinen tai äidillinen olkapäälle taputtelu ja viime vuosina yleistynyt poskisuudelmatervehdys tulkitaan sopimattomiksi. Yleensä ruotsalaisten katsotaan pitävän toisiinsa turhankin paljon fyysistä etäisyyttä, joten tällainen tulkinta estäisi periaatteessa myönteisen kulttuurin muutoksen. Toiselta puolen taas uhkaa vaara, että luonnoksessa mainitut suhteellisen vahvatkin fyysiseen koskemattomuuteen puuttuvat tapaukset (tyyppiä taksikuski) käsitellään seksuaalisena häirintänä eli hyvin lievänä rikoksena eikä seksuaaliseen tekoon pakottamisena tai pahoinpitelynä kuten kaiketi kuuluisi. Tässä olen ehkä tulkinnut kuin piru raamattua, mutta tarkoitukseni on osoittaa, että pykälän muotoilusta kannattaa vielä käydä keskustelua.

Sivumennen sanoen, nykyisin pakottaminen seksuaaliseen tekoon on lievin seksuaalirikos. Siinä on sama vanhakantainen kyvyttömyys-edellytys ja puolustautumisvelvollisuus kuin raiskauksessa. Ehdotan, että siitä tämän uudistuksen yhteydessä luovuttaisiin ja ehdotettu 4 § 2 momentti kirjoitettaisiin esim. seuraavasti:

Pakottamisesta seksuaaliseen tekoon tuomitaan myös se, joka tekee toiselle seksuaalisen teon tai saa toisen ryhtymään sellaiseen tekoon, käyttäen hyväkseen sitä, että toinen ei sairauden, vammaisuuden, tiedottomuuden, pelon tai muun avuttoman tilan vuoksi voi antaa seksuaaliseen tekoon suostumustaan.

Yksi mahdollisuus olisi käyttää seksuaalisen häirinnän pykälässä ”seksuaalisesti olennainen” –kriteeriä, jota käytetään seksuaaliseen tekoon pakottamisessa. Siinäkin on omat ongelmansa, mutta kannattaisi harkita.

Kun ehdotin vastaavan pykälä säästäistä Eduskunnan työ- ja tasa-arvovaliokunnalle vuonna 2004, laitoin ehdotukseeni toistuvuus- ja suostumus-kriteerit. Tällöin ongelmana on, että alaikäisen, hierarkiassa alempana olevan henkilön on vaikeaa suullisesti esittää vastalauseitaan. Se ei myöskään toimi äkillisessä seksuaalissävytteisessä kiinnikäymisessä, mutta sellainen mielestäni nykyin olisi syytä arvioida seksuaaliseen tekoon pakottamisena. Tässä vielä pohdittavaksi 2004 esittämäni pykäläluonnos:

”RL 20:4a Seksuaalinen kiusaaminen

Joka toistuvasti käsin koskettelee toista vastoin tämän tahtoa tavalla, joka loukkaa toisen seksuaalista koskemattomuutta, tai (toistuvasti) käyttää toisesta seksuaalisesti halventavaa nimitystä tai muutoin seksuaalisesti halventavalla tavalla puhuttelee toista, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen korkeintaan kolmeksi kuukaudeksi.”

Ystävällisin terveisin,

Johanna Niemi

Professori, oikeuden ja sukupuolen tutkimus

Johanna.Niemi@helsinki.fi

p. 09 191 22162